

SEVERUS Antiochenus (ca 465 † 538)

LIBER CONTRA IMPIUM GRAMMATICUM¹

1527 Cap. IV. [...] [ATHANASIVS]: « Quisnam infernus eructavit ut diceretur corpus ex Maria *natum* consubstantiale *esse* divinitati Verbi, aut Verbum in carnem et ossa et capillos et in totum corpus mutatum esse? ».³ CSCO
IV-4, 16^a

* O qualem accusationem, quam astutam, quam inevitabilem *17 Patrumque testimoniis munitam! Potes ergo dicere, o *Grammatice*, — nam ad me respicit totus sermo tuus, sicut in multis locis libelli tui confessus es, — me ipsis verbis declarasse consubstantiale Deo Verbo esse corpus ex Maria virgine deipara assumptum, anima rationabili animatum, ipsi *Verbo* hypostatice unitum. Etenim *non in abscondito locutus sum, neque in loco terrae tenebroso*,⁴ sicut alicubi dixit Isaias propheta, id est, is qui in illo loquebatur, pudorem incutiens audaci et caeco ad evidentia. Appone hic et ostende quid de accusatione tua in me inveneris. [...] Vasa enim domus tuae sunt haec, prorsus autem aliena a *domo* mea: *scilicet* dicere consubstantiale esse Deo Verbo sanctum corpus ex Maria assumptum, atque *dicere* immutabilem et increatam Unigeniti divinitatem in carnem mutatam esse, aut rursus carnem mutatam esse in divinitatis substantiam.

Cap. VI. [...] Iterum de iisdem ineptiis stultisque calumniis sollicitus es, quas incipiendo in libello *tu*o prius posuisti. Quem enim nostrum argues, — quod antea saepe dixi, sensisse, id est, delirasse unam substantiam esse Unigeniti divinitatem et carnem, quae ex deipara virgine Maria *sumpta est*, nobisque consubstantialis est et rationabiliter animata ipsique *Verbo* unita? 67

Cap. XVII. [...] *Verbum caro factum est et habitavit in nobis*,⁵ 115 quam *unionem* etiam incarnationem et inhumanationem et compositionem vocant, quatenus Deus Verbum, una hypostasis, unam particularemque carnem rationabiliter et sapienter animatam, ex deipara Maria *ortam* sibi hypostatice univit, dum Pater et Spiritus sanctus cum carne non compositi sunt, neque inhumanati sunt;

¹ Opera omnia Severi sapiunt monophysismum. Interpretatio latina est J. Lebon. Perantiqua invocatio mariana *Sub tuum praesidium* est Severi (Al 519).

² Series IV, tomus 4, p. 16.

³ Vide n. 273.

⁴ Isa XLV, 19.

⁵ Io. I, 14.

atque tandem si cuius est incarnatio et inhumanatio atque compositio, illius evidenter est etiam unio: igitur non substantiarum facta est unio, sed unius hypostasis Dei Verbi ad carnem particularem, anima menteque praeditam, ex Virgine deipara *ortam*.

143

Cap. XXI. [...] Igitur ad hypostaticam unionem et naturalem coniunctionem id pertinet, quod hanc carnem anima menteque praeditam, quae in purissimo utero deiparae Virginis concepta est, in ipsa cum Deo Verbo unione substituisse dicimus et coagmentationis initium accepisse, ita ut concurrerit cum unione ad Verbum saeculis antiquius carnis adductio ad existentiam.

174

Cap. XXVIII. [...] Ex una enim hypostasi Dei Verbi uniusque rursus carnis, ex deipara Maria ortae, rationali anima animatae facta est hypostatica unio, ex qua unus Emmanuel *esse* intelligitur atque dicitur. Neque quia hypostasis Verbi est in substantia et in communi significatione divinitatis, quam plene et perfecte et absque defectu cum Patre et Spiritu participat et secundum quam illis consubstantialis est, ideo etiam hypostases quae cum ipsa *Filii hypostasi* substantiam et cognationem divinitatis participant. Patris dico atque Spiritus sancti *hypostases*, cum ipsa fiunt carne indutae, ita ut censeantur et ipsae incarnatae. Neque rursus quia caro ex Maria *orta*, anima menteque praedita, quae Verbo hypostatice unita est, in substantia et generica significatione humanitatis est, atque *eas* perfecte et sine defectu etiam participat cum iis *carnibus*, quibus consubstantialis est, ideo nos quoque id habemus, quod cum ipsa Verbo hypostatice uniti sumus, quia humanitatis et communis substantiae definitionis cognatione cum ipsa *Christi carne* coniungimur. Ipsae enim secundum genericam significationem substantiae, — * dico: divinitatem, id est, sanctam Trinitatem, et humanitatem, id est, totum humanitatis genus, — absolute distant et separantur, minimeque inter se componuntur; Christus autem non ex genericis substantiis componitur, sed ex una Dei Verbi hypostasi et ex una carne, ex deipara Virgine *orta*, rationaliter animata, estque unus ex duobus: qua Deus Verbum, Patri et Spiritui homogeneus est, id est, eandem cum illis substantiam participat, et consubstantialis; qua incarnatus autem, homogeneus est et nobis, id est, eandem cum hominibus substantiam participavit et est nobis idem consubstantialis.

*175

CSCO
IV-5, 74

Cap. VII. [...] *Verbum caro factum est et habitavit in nobis*.¹ Cum

1528

¹ Io: I, 14.

● CSCO IV-4, 18, 24, 26, 32, 40, 58, 81, 93, 103, 105, 116, 129, 131, 138, 142, 144, 152, 173, 176, 198, 210, 215.

ergo immutabiliter factum est caro et ex Maria deipara secundum carnem natum est, tunc dicitur quod illud Deus et Pater Dominum et Christum fecit; secus enim ei non conveniret ut ungeretur, si factum non fuisset homo, cui convenit ut ungetur. Unctum est autem proprio suo Spiritu, quem quidem secundum substantiam ut Deus in se habebat, sed recipiebat idem ipse ut Deus, propter nos [...]

Tunc ergo factus est Christus et Dominus, cum etiam factus est caro, id est, incarnatus est immutabiliter ex Maria, et ex ea secundum carnem natus est.

Cap. XIV. [...] Cum autem dignatum est propter nos homo immutabiliter fieri, manendo Deus; cum ineffabiliter obumbravit, ut scriptum est, Virginem Dei genitricem, ex illa et ex Spiritu sancto carnem nobis consubstantialiam, anima et mente praeditam, conjunctione secundum unionem naturalem sibi univit. Ideo enim etiam hypostaticam vocamus unionem. 168

ORATIONES AD NEPHALIIUM

1529

Oratio I. [...] Doctrinis autem deiferorum Patrum sine adulatione adhaerentes, Dei gratia sumus in bona sententia et super petram stamus, confitentes Deum Verbum incarnatum esse ex sancta Dei genitrice semperque virgine Maria et de Spiritu sancto, carne nobis consubstantiali animata anima rationabili et intelligente: nam consubstantialis nobis est Virgo, ex qua Spiritus sanctus hoc sanctum corpus plasmavit; non enim ex humano semine erat, absit. Itaque eundem confitemur consubstantialiam Patri secundum divinitatem, eundemque consubstantialiam nobis secundum inhumanationem: eundem dicimus, non autem alium atque alium.

CSCO
IV-7, 6

[...] Si quis e caelo dixerit carnem Domini descendisse, vel per Virginem quasi per canalem transisse, non autem dixerit eam ex illa secundum legem conceptus, licet absque viro, plasmata esse, anathema sit. Neque enim conceptus, neque nativitas * ex Maria, neque conversatio cum hominibus, neque crux, neque sepultura, neque resurrectio ex mortuis, neque ascensio in caelum secundum phantasiam evenerunt, sed omnia secundum veritatem: vera enim sanatione indigebamus nos, qui vere peccavimus. *7

● CSCO IV-5, 5, 29, 39, 75, 76, 78, 103, 168, 169, 209, 210, 211, 225.
IV-6, 22, 28, 35, 36, 41, 55, 57, 99, 104, 105, 106, 107, 109, 112, 113, 126, 129, 130, 141, 143, 152, 176, 188, 189, 197, 211, 213, 217, 218, 219, 224, 225, 235.

IV-7, 13, 33, 88.

- CSCO
IV-7, 8 Oratio II. Nos autem, secundum salvificum et vere divinum symbolum CCCXVIII *Patrum*, credimus et confitemur Filium Dei 1530
*9 Unigenitum, consubstantialiorem Patri, per quem omnia facta * sunt, descendisse in fine dierum et incarnatum et inhumanatum esse, id est, unitum esse carni rationabilem et intelligentem animam habenti, secundum unionem veram et hypostaticam, ex Spiritu sancto et semper virgine Dei genitrice Maria, unamque eius esse naturam etiam cum incarnatum est Verbum, quemadmodum instituerunt nos deiferi et mystagogi *doctores* Ecclesiae.

EPISTOLAE

- CSCO
IV-7, 83 Ep. II. [...] At vero, apud hypostaticam unionem et naturalem Deoque convenientem compositionem, quia in ipsa ad Verbum 1531
unione existentiam habuit caro rationabiliter animata, quae de Spiritu sancto et ex Dei genitrice semperque Virgine Maria assumpta est, neque seorsum ante unionem ad Verbum substitit, ipsum Verbum immutabiliter et inconvertibiliter infans factum creditur, cum manserit id, quod erat, neque id, quod assumpsit, converterit aut mutaverit, et progredienti incremento et profectui perfectaeque conceptioni vacasse atque sic gloriose natum e sancta Virgine, quae etiam post partum virgo permansit atque inter matres computata est, quin decideret a glorificatione virginittatis. Hic autem quomodo aliquis audebit duas naturas aut duas hypostases dicere eum, qui ex duobus gloriose unus absolutus est Christus? Tempus enim nulum videbit, ex quo Verbum Virgini obumbravit, iuxta vocem evangelii, quo non fuerit Ipsius corpus illud, anima rationabili praeditum, quod Ipsi unitum est.

HOMILIA

DE SANCTA DEI MATRE SEMPERQUE VIRGINE MARIA

- SR
10, 212 Volenti mihi ad virginem matrem oculos attollere, perque dictas 1532
de ea sententias suspenso ob reverentiam vestigio incedere, quaedam veluti a Deo vox deferri videtur, measque aures clamore valido impellere his verbis: *Cave ne huc accedas; tolle calceos de pedibus; locus enim in quo insistis, terra sancta est.*¹ Reapse oportet mortali qualibet carnalique phantasia, tamquam calceis, mentem illam semet exuere, quae ad divinarum rerum contemplationem conscendere nititur. Quid vero cogitari augustius vel excelsius potest, quam Dei mater? Certe qui ad eam accedit, ad sanctam veluti terram sic

¹ Exod. III, 5.

appropinquat, ut ipsum denique caelum attingat. Quamquam enim Maria de terra est, et humanam naturam nobisque consubstantialem sortita, attamen intemerata est omnique macula carens: quin adeo de suis visceribus, ceu de caelo, Deum protulit factum hominem, quem ipsa divinitus concepit ac peperit: non quod divinam naturam ipsi dederit, qui de ea natus est; is enim quolibet principio caret, omnique re mundiali vetustior est; sed quia ex se, per ineffabilem arcanumque Spiritus sancti descensum, humanam naturam illi contulit, qui nihilominus sine ulla mutatione permansit. Quod si tantae rei rationem scrutari velis, omnem tibi investigationem praeccludit virginitatis signaculum, in partu etiam incolume. Res profecto inexplicabilis, arcana, atque ineffabilis, quam qui considerat, attonitus cum Iacobo exclamat: *Quam terribilis est locus iste! Haec utique ianua caeli est.*¹

1533

Deus olim promulgandae legis causa in montem Sinai descendit. Gloriae eius species, prout in Scriptura narratur, instar ignis ardentis erat in illius montis cacumine, coram filiis Israhel: quamquam ea reapse nonnisi quaedam divinae gloriae ostentatio fuit, non autem Dei natura aut persona. Comitabantur visionem illam fumus, ac densissima nebula, acutus bucinae sonitus, fulgurumque splendor; quae omnia terrebant atque a monte circumstantes arcebant, quos alioqui puros admodum atque mundos esse oportebat. Quin adeo animalibus ipsis interdictum accessu fuit, poena proposita ut vel saxis opprimerentur, vel sagittis confixa caderent. Dictum est enim: *Iumentum quoque si montem tetigerit, lapidibus opprimetur, vel iaculis confodietur.*² Ita Deus se gessit, ut Hebraeos terreret: is quippe ad ipsos ceu servos adhuc captivosque aegyptiacae idololatriae accedebat; quapropter undique terriculamenta incutiebat, ut eos timore completeret, variisque vocibus territos, promulgatae legi obedientes efficeret. Id prae oculis habens Paulus aiebat iis qui evangelio crediderant: *non enim accepistis spiritum servitutis in timore, sed spiritum adoptionis.*³ Scilicet hoc Deus curavit, ut primo homines timore erudiret, dataque lege emendaret; qui cum postea de servili conditione exissent, tunc demum ad eos, tamquam ad filios, maiore quadam perfectione et benignitate accessit.

SR
10, 213

Iam quum homines prima haec correctione haud meliores evassissent, immo veluti abysso quadam atque alluvione hanc gratiam mersissent, Deus nihilominus ex abundantia benignitatis suae ma-

¹ Gen. XXVIII, 17.² Exod. XIX, 12, 13.³ Rom. VIII, 15.

iorem adhuc et copiosiore gratiam iis concendendam putavit, cum
 excelso adoptionis munere, ut eos sibi amore subiiceret, quos ter-
 rore minime pellexerat; atque ut electos filios efficeret, qui servi
 improbi fuerant. Hoc nimirum Apostolus sapienter ait: *Ubi abun-*
*davit peccatum, ibi superabundavit gratia.*¹ Illic spiritus servitutis, et
 mons ob pompaticam Dei gloriam ardens, Moysesque minister; heic
 autem adoptionis gratia, rationalis mons Virgo, quae puritate sua,
 et Spiritus sancti descensu radiis veluti coruscabat. Haud gloriae
 *214 Dei tantummodo fuit heic ostentatio, sed Deus * ipse, Filius ille,
 Verbum illud, imago illa et figura personae Patris. Hic videlicet
 non montis tantummodo cacumen tetigit, sed immutabiliter incar-
 natus est, et de Virgine natus: Verbum enim caro factum est, et
 habitavit in nobis. Itaque per se ipse operatus est, suamque nobis
 gratiam suppeditavit, nullo utens ministro: neque enim congruum
 erat, ut adoptionis gratiam servi opera suppeditaret. Quam ob rem
 Christus ipse de magnitudine divini auxilii glorianter dixit: *non veni*
*ministrari sed ministrare.*² Namque ipse consubstantialis Filius Dei
 invisibilis, fit filius hominis; atque ita nos per gratiam caelestis pa-
 tris filios efficit, qui de terra sumus. Ipse sibi vilitatem sumpsit, ut
 nobis impertiretur nobilitatem: quod vile erat nobili copulavit, de
 matre coelibe ortus. Hic est lapis ille, quem Daniel propheta ab-
 scissum de monte vidit absque manuum opera, nempe incarnatum
 in Virgine sine semine virique commercio.

Quidnam igitur magis mirer? Montemne qui quum exteriore sua
 forma deterior sit, tamen ob virginitatem, divinumque mysterium
 in eo completum, excelsus fit ac sublimis? An lapidem potius de
 vertice lapsum, qui vertex summitasque est cuiuslibet principatus,
 dominationis, ac potestatis? Hic autem sectus de monte lapis, caro
 fieri voluit, ut universae ecclesiae fundamentum fieret: aliud enim
 fundamentum nemo potest ponere, praeter hoc quod est positum,
 nempe Christum Iesum. Nonne amoris ergo, pacisque inter homi-
 nes efficiendae descendit Verbum, lapisque desectus fuit? Quan-
 quam vero hic mons per se terribilis, nunc facilis accessu est, num
 idcirco emundare nosmet haud debemus, ut sic accedere ausimus?
 Quis, inquam, dum a monte cernit haud receptum Deum tanquam
 a Sinai, sed generatum, non admiratur, dum illapsum in montem
 Deum, nasci cernit ex eodem factum hominem sine ulla transfor-
 matione? [...] * Verumtamen adorabo propitiationem meam Chri-
 *215 stum, qui in Virgine conceptus fuit, mundique peccatum abstulit.

¹ Rom. V, 20.

² Matth. XX, 28.

Sed enim haec mihi cogitanti, videtur deiparae Virginis commemoratio cor meum luce perfundere, atque instar ignis inflammare, omnique odorum ac thymiamatum suavitate replere. Quamobrem mei oblitus atque attonitus, cupiditate quadam pertrahor ac rapior; moxque iterum subsistens mecumque reputans, lumen incipio haurire a pulchritudine typicarum imaginum, quae in intimo sanctuario sunt, atque Emmanuelem considerare, qui multifariam portenditur ac demonstratur. In primis arcam intueor quae puro auro constat lignoque carie minime consumendo, quod quidem undique introrsum auro tegitur, quin ulla pars eo decoramento careat. Nonne hic est Christus, qui unum quid est ex duobus, ex deitate scilicet tamquam auro rutilantissimo, atque ex humanitate, quae corruptioni non est obnoxia, ligni instar carie immunis, propter immaculatam et sine semine conceptionem Dei Verbi in Virgine per sancti Spiritus operationem; ita quidem, ut non carnem inanimum, sed rationali anima vivificatam sibi copulaverit? Hoc est, inquam, aurum quod intus forisque lignum operiebat.

Ac mihi profecto videor his in rebus magis magisque veritatem * typi dignoscere. Illud enim imputribile lignum, reapse naturale lignum erat, eiusdemque et generis et materiae qua cetera ligna constant, quae vi corruptionis labefactantur ac pereunt; id tantum peculiare propriumque habuit, quod carie non vincebatur. Sic nimirum Christi corpus, rationali anima praeditum, nostro generi nostraeque naturae consubstantiale est; in hoc tamen differens, quod ea corruptione, quam peccatum gignit, immune invictumque est, quia de Virgine conceptum fuit, et cum Verbo Spiritu sancto operante copulatum. [...]

*216

1534

Similiter pyxis illa, quae in arca concludabatur, invitat me et quodammodo pellicit illo suo radiorum mysticorum lumine, ut aliam Emmanuelis imaginem spectem [...] Cum itaque de caelo manna ad instar imbris descendit, atque illa pyxide, quae in hac inferiore regione fabricata fuerat, conclusum est, tunc ipsum manna Verbum divinum portendit, quod de caelo illapsum, haud inde secum carnem gestavit, verum in his inferioribus locis caro factum est, quin tamen semet immutaverit.

SR
10, 217

1535

Rursus virga, quae sponte germinavit (ut varia spiritualium sensuum copia utamur) Christum ipsum denotat, qui de Iesse ac Davide pullulavit in carne; cuius ope genus nostrum olim culpa infirmatum et marcidum floruit, germina protulit, caput erexit; de quo vaticinans aiebat Isaias: *Egredietur virga de radice Iesse, et flos de radice eius ascendet.*¹

SR
10, 218¹ Isa XI, 1.

SR
10, 219

Attamen vel ipse exterior Deiparae ornatus satis est luculentus, atque ipsi propemodum interiori comparandus. Ipsa enim fermentum est formae nostrae; radix eius verae vitis, cuius nos extitimus palmites, pares facti in baptismatis germine, quod est reconciliationis Dei cum hominibus complementum. Idcirco canebant angeli: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax, inter homines bona voluntas*.¹ Debet igitur Virginis commemoratio nostros animos excitare, reputantes in quanto quamque inconciliabili odio fuerimus, et ad qualem quantamque pacem atque concordiam per eius intercessionem vocati. Quid ni vero omnes ita nos gerimus * vivimusque, uti par est decetque gloriam Dei incarnati, qui tanta nos caritate dignatus est?

1536

*220

Vobis item, qui a me edocti, Deiparam sanctum illud sanctorum esse, quod post alterum velum iacet, cupiditate incensi estis, ut eius antierius tabernaculum, id est sacra eius aedes, additis columnis amplificetur; vobis, inquam, quid aliud superest, nisi ut efficaci voluntate manumque rem aggrediamini, captoque ab Israehelitis exemplo, copiosa dona offeratis?

S. CAESARIUS Arelatensis (470/471 † 542)

SERMONES ²PL
39, 1800

Sermo 28, 2. [...] Sicut enim uva illa Christum Deum figuravit; ita et terra repromissionis, in qua natus est, sanctae Mariae videtur imaginem praetulisse. In ipsa enim impletum est illud quod scriptum est, *Veritas de terra orta est*.³ Quomodo autem beata Maria non fuit terra repromissionis, quae per prophetam multo ante promissa est? Nam per beatum Isaiam Dominus eam ante multa annorum spatia repromisit; sic enim ait: *Ecce virgo in utero concipiet, et pariet filium*.⁴

1537

PL
39, 2195

Sermo 244, 1. [...] Credite et in Iesum Christum Filium eius unicum Dominum nostrum. Credite eum conceptum esse de Spiritu sancto, et natum ex Maria virgine, quae virgo ante partum, et virgo post partum semper fuit, et absque contagione vel macula peccati perduravit.⁵

1538

PL
39, 2327

Sermo 303, 7. [...] Virgines ergo cogitantes Mariam, viduae

1539

¹ Lc. II, 14.² Exstant in App. operum S. Augustini, PL 39. Vide alios locos Caesarii nn. 903, 929, 950, 955, 956, 985, 987.³ Ps. LXXXIV, 12.⁴ Isa. VII, 14; CCL CIII, 444.⁵ CCL CIII, 51.